

Viva Regina Maria!

UN DESTIN FABULOS ÎN REÎNTREGIREA ROMÂNIEI

Text, transcrierea manuscriselor din limba engleză și note

DIANA MANDACHE

CORRESPONDENȚA REGINEI MARIA CU MAMA SA,
DUCESA DE COBURG (1914-1920) - 193

CORINT

CUPRINS

VIVA REGINA MARIA!	6
RUDE ȘI ALIANȚE	9
PRO-ANTANTA	12
RĂZBOIUL	16
MISIUNE LA PARIS ȘI LONDRA	35
NOI FRONTIERE	42
PROPAGANDĂ, MEDIATIZARE, MIT	44
BIBLIOGRAFIE	47
ALBUM	49
CORRESPONDENȚA REGINEI MARIA CU MAMA SA, DUCESA DE COBURG (1914-1920)	193
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	320

I

RUDE ȘI ALIANȚE

Marele Război a separat familiile regale europene, întâietate având alianțele politico-militare, nu cele matrimoniale. Rețeaua de căsătorii inițiată de regina Victoria, „bunica Europei”, dar și de Christian al IX-lea al Danemarcei, supranumit „socrul Europei”, a fost sortită eșecului. În acest război rude apropiate sau mai îndepărtate s-au aflat în tabere adverse.

În toamna lui 1914, când Ferdinand și Maria au devenit suveranii României, la acea vreme stat neutru, în Europa se aflau ca regi și regine consoarte șapte dintre nepoții reginei Victoria: regele George al V-lea al Marii Britanii, împăratul Germaniei Wilhem al II-lea, țarina Alexandra a Rusiei, regina Maud a Norvegiei, regina Sofia a Greciei, Regina Maria a României și regina Ena a Spaniei.

De partea Puterilor Centrale, alături de Germania și Austro-Ungaria, se situau Imperiul Otoman și Bulgaria, din 1915. Antanta avea de partea Marii Britanii, Franței și Rusiei state precum Belgia, Italia (din 1915), România (din august 1916), Grecia (1917), Statele Unite ale Americii (1917) etc.

Între țările europene neutre se aflau Norvegia, Spania, Danemarca, Suedia, Olanda și Elveția. Însă în unele dintre aceste state, suveranii erau de partea aliaților, cum era cazul Norvegiei și Danemarcei. Regina consoartă Maud a Norvegiei era născută prințesă britanică¹, fiind sora regelui George al V-lea al Marii Britanii. Regele Christian al X-lea al Danemarcei era vărul lui George al V-lea, dar și fratele regelui Haakon al VII-lea al Norvegiei,

¹ Maud era fiica cea mai mică a regelui Eduard al VII-lea al Marii Britanii și a reginei Alexandra. Alexandra, născută prințesă a Danemarcei, era fiica regelui Christian al IX-lea al Danemarcei și sora țarinei Maria Feodorovna a Rusiei (Dagmar a Danemarcei), a regelui George I al Greciei și a regelui Frederic al VIII-lea al Danemarcei, dar și a prințesei Thyra și a prințului Valdemar.

soțul lui Maud. În Grecia, regina consoartă Sophia era sora kaizerului Wilhelm al II-lea, iar decizia regelui Constantin I de prelungire a neutralității a dus la suspiciunea aliaților. Sub presiunea adepților lui Venizelos¹ și cea anglo-franceză, la 12 iunie 1917 familia regală ia drumul exilului în Elveția, iar la 2 iulie 1917 Grecia intră în război alături de Antantă.

Din alte două state neutre, Beatrice și soțul său Alfonso, infante al Spaniei, sau Margareta (Daisy), prințesa moștenitoare a Suediei (fiica ducelui de Connaught), au sprijinit personal sau prin intermediul reprezentanților diplomatici corespondența Reginei Maria cu familia sa în Europa.

Divizarea regalității prin alegerea uneia dintre cele două tabere politico-militare, Antanta sau Puterile Centrale, avea să schimbe destinul unor state și lideri, la sfârșitul războiului având loc modificarea unor frontiere, dispariția unor imperii, exilul unor monarhi și chiar asasinarea familiei țariste. Odată deschisă cutia Pandorei, în doar patru ani, trei dintre faimoasele dinastii europene – Habsburg, Hohenzollern și Romanov – au fost înlăturate.

Primul Război Mondial a modificat harta politică. În urma negocierilor se trasează noi frontiere prin tratatele de pace din 1919–1920, fapt care duce la tipărirea de noi hărți și atlase într-un număr mult mai mare. Unele hărți ale României interbelice erau însoțite de portretele suveranilor.

Alături de politicieni, diplomați și militari, familiile regale se află în centrul atenției presei internaționale, membrii acestora fiind cunoscuți prin intermediul presei, dar și al fotografiilor sau al cărților poștale care se difuzau periodic, crescându-le astfel popularitatea într-un mod plăcut, rapid și familiar.

Când s-au întâmplat tragedii, veștile au produs efecte importante; astfel, asasinarea țarului Nicolae al II-lea al Rusiei și a familiei sale de către bolșevici a reprezentat un adevărat șoc în rândul verilor săi regali. Deși a existat posibilitatea salvării familiei imperiale ruse, decizia a fost disputată. Lordul Stamfordham² îi scria lui Arthur Balfour la Foreign Office, în aprilie 1917: „Cum bine știți, de la început regele s-a gândit că prezența familiei imperiale (în special a împărătesei) în această țară va crea tot felul de dificultăți și sunt sigur că le veți lua în considerare, oricât de ciudat va fi pentru familia noastră regală, care este înrudită atât de mult cu împăratul și împărăteasa.... Regele dorește să vă întreb dacă, după consultarea cu premierul, nu ar exista posibilitatea discutării cu guvernul rus

¹ Eleftherios Venizelos (1864–1936), politician, lider al Partidului Liberal, de mai multe ori premier al Greciei (1910–1915, 1917–1920, 1928–1933), considerat creatorul Greciei moderne.

² Arthur John Bigge, lord Stamfordham, secretar particular al regelui George al V-lea între 1910 și 1931; anterior o servise în aceeași funcție pe regina Victoria în ultimii ani de domnie, 1895–1901.

pentru a face planuri ale unei alte viitoare rezidențe pentru majestățile lor imperiale?”¹ Se aprecia posibila dezaprobare a opiniei publice în eventualitatea sosirii familiei țariste.

În urma protestelor anonime și a celor venite din partea unor prieteni, suveranul britanic s-a temut de scăderea popularității, dar și de pericolul răspândirii bolșevismului și, în acele condiții, nu i s-a acordat azil vărului său Nicolae (Nicky), salvarea familiei țariste nemaifiind posibilă.

Pentru consolidarea tronului, în numele patriotismului, în 1917, regele George al V-lea schimbă numele Casei de Saxa-Coburg-Gotha în Windsor, iar membrii familiei regale britanice renunță la numele, titlurile, demnitățile și onorurile germane. Astfel, Battenberg a fost înlocuit cu Mountbatten, iar Teck cu numele Cambridge, unul din frații reginei Mary, Adolphus, duce de Teck, devenind Adolphus, marchiz de Cambridge. Regele Ferdinand al României a luat o decizie similară după război, considerând că dinastia este română și nu de Hohenzollern.

Odată cu victoria, s-au născut și mituri. În Belgia sau în România, suveranii au fost populari. Statele mici și conducătorii lor, intrați în război alături de Antanta, au avut de înfruntat familiile de origine; Albert era un Saxa-Coburg², iar vărul său Ferdinand, un Hohenzollern.

Regina Maria a susținut aderarea României la Antanta, unchiul său, regele Eduard al VII-lea, fiind unul dintre fondatorii Antantei Cordiale, cea care a netezit drumul spre Tripla Înțelegere (sau Tripla Antantă), alianță extinsă în Primul Război Mondial în jurul principalelor puteri.

Venită de tânără într-o țară îndepărtată din sud-estul Europei, Maria a adoptat noua identitate națională și s-a adaptat la realitățile balcanice. Purtând aura augustei sale ascendențe, a devenit însă neașteptat de populară în anii războiului. Demersurile sale nu erau singulare, activități caritabile și de infirmerie erau îndeplinite și de alte regine din Marea Britanie, Belgia, Rusia, dar și de principese ori ducese susținătoare ale societăților de Cruce Roșie. Curajul Reginei Maria n-a ținut seama de epidemii, fiind alături de bolnavii de tifos și de gripă spaniolă. A vizitat și a ajutat militarii răniți, orfanii de război, dar și copiii din satele sărace ale Moldovei. A sprijinit Crucea Roșie cu fonduri sau materiale specifice și a colaborat cu societățile similare ale aliaților. Mai mult, a purtat corespondență cu șefi de stat, verii săi, prezentând situația politică, vorbind despre oameni, frontiere, drepturi istorice, alianțe.

¹ Kenneth Rose, *King George V*, Phoenix Press, Londra, 2000, p. 212.

² Mama regelui Albert I era Maria de Flandra, născută prințesă de Hohenzollern-Sigmaringen, sora regelui Carol I al României; vezi John de Courcy Mac Donnell, *The Life of His Majesty Albert, King of the Belgians*, John Long, Londra, 1915.

Regina Maria și generalul Eremia Grigorescu la Mărășești, august 1917 (pp. 94-95).

Regina Maria și principesa Ileana în casa de la Coțofenești, 27 iunie 1918.

Palais Edinburg, Coburg
2/15 octombrie 1914

Dragă Missy!

Nu-mi vine să dau crezare veștilor rele! Bunul, inteligentul, respectabilul *unchi*¹ nu mai trăiește, pur și simplu nu pot să cred că s-a prăpădit acum, în aceste vremuri tulburi, pline de neliniște, când era atât de mare nevoie de el! Dar îmi dau seama tot mai mult că asta i-a zdrobit inima...! Am înțeles asta cu adevărat de când ți-am citit ultima scrisoare, atât de interesantă. Vai! Mi-ar face plăcere să vorbesc mai pe larg despre asta, dar este mult prea periculos, căci sunt aproape sigură că scrisorile mele sunt citite de Ministerul de Externe și nu îndrăznesc să *mich nach Herzen aussprechen*² în acest moment, în care interesul și toate gândurile mele sunt alături de voi doi. Dar mă aventurez să-ți scriu în engleză pentru ca și *das Auswärtige*³ mătușă să poată înțelege la fel de bine ca noi și să nu le stric plăcerea de a-mi citi scrisorile, care îi vor dezamăgi printr-o *nullité*⁴ a conținutului. Nu cred că scrisoarea ta a fost deschisă; în orice caz, cele 3 sigilii negre erau acolo, *mais on ne sait jamais*⁵, există o mulțime de modalități de a o face. Și acum, dacă am fost vulgară, deși imperială, am să mă laud cu fiica mea, regina! *Ich habe es wirklich erlebt*⁶! Mi-este indiferent, încerc o oarecare satisfacție să o primesc, sper destul de curând, pe Majestatea Sa în casa mea! Vei vedea cât de diferite vor fi expresiile servitorilor: *Ihre Majestät ist angekommen, Ihre Majestät läßt sagen*⁷ etc. Nu pot să nu fac aceste glume inocente acum, în aceste momente serioase, căci trebuie să îți ridic moralul, nu să te întristez. Ceea ce mi-ai spus mă interesează foarte mult, fii prudentă, cum ai fost și

¹ Regele Carol I al României se stinsese din viață la 27 septembrie/10 octombrie 1914 la Sinaia.

² Vorbesc cu inima.

³ Străina.

⁴ Lipsa de informație.

⁵ Dar nu se știe niciodată.

⁶ Chiar am trăit asta.

⁷ „Majestatea Sa a sosit, Majestatea Sa a binevoit să spună”.

până acum, e tot ce pot să spun într-o scrisoare: *de la prudence et du tact*¹ mai mult ca niciodată, poziția ta va deveni din ce în ce mai dificilă și mai delicată, dar intuiția îți va arăta drumul cel bun. Vai, când mă gândesc că nu l-am văzut pe unchiul din '97²! Apoi a intervenit *un froid entre nous*³, dar trebuia să se întâmple în aceste vremuri triste, căci el nu s-a purtat atunci așa cum trebuie, iar eu nu am uitat niciodată asta, dar aș fi vrut să îl mai întâlnesc încă o dată *en toute amitié*⁴, însă providența nu a dorit ca asta să se întâmple. L-am respectat și în același timp l-am admirat, căci era un caracter mare și nobil, *il avait ses faibles*⁵, nu te poți împiedica să nu regreti un asemenea om remarcabil; era atât de nepractic *im gewöhnlichen Leben*⁶ și adesea crea niște situații dificile și inutile, dar toate aceste greșeli erau, cred, și rezultatul sentimentului său *du devoir trop prononcé*⁷.

În momentul în care vrei să spui mai mult trebuie să te oprești, amintindu-ți de discreție și de prudență. Știi că Maritta⁸ este de câteva săptămâni în Holstein cu viitoarea sa familie și l-a întâlnit chiar și pe tânărul ei bărbat, a cărui navă nu a plecat încă, se pare, *Gott sei Dank*⁹. Nava aceea rusească s-a scufundat cu tot echipajul! Este ceva teribil de crunt! Cât despre navele englezești, nu îmi pare deloc rău, Anglia s-a purtat și se poartă rușinos, ignobil, din nou trebuie să mă opresc *in meinen Betrachtungen*¹⁰. Am primit *par hazard*¹¹ câteva ziare englezești și franțuzești, la sfârșitul lui septembrie: nu îți poți închipui tonul celor englezești, vulgaritatea, minciunile, stilul autoritar erau pur și simplu rușinoase, cele franțuzești sunt blânde prin comparație... Nu am citit un ziar rusesc de la începutul războiului, dar îmi pot imagina și tonul lor! Îmi pare tare rău pentru bieții mei veri Kosty¹² și Mavra¹³! Mi-e imposibil să nu mă gândesc: sunt probabil prizonieri și nu o

¹ Prudență și tact.

² Din 1897.

³ O răceală între noi.

⁴ Cu toată prietenia.

⁵ Avea slăbiciunile lui.

⁶ În viața de zi cu zi.

⁷ Prea pronunțat al datoriei.

⁸ Prințesa Marie Melita de Hohenlohe-Langenburg (1899–1967), fiica Alexandrei și a lui Ernst de Hohenlohe-Langenburg.

⁹ Slavă Domului.

¹⁰ Din gândurile mele.

¹¹ Din întâmplare.

¹² Constantin Constantinovici, mare duce al Rusiei (1858–1915), căsătorit cu Mavra (Elisabeta Mavrikiievna).

¹³ Elisabeta Mavrikiievna, mare ducesă a Rusiei (1865–1927), născută prințesă de Saxa-Altenburg.

pot spune? În poziția mea politică delicată nu îndrăznesc să întreb și nu pot comunica cu niciunul dintre *Gesandte*¹ ruși din străinătate, lucrul acesta nici nu poate fi sperat în ziua de azi. Știi doar că bătrânul Adlerberg a fost nevoit să emigreze în Elveția și că acum este la Montreux. Cei doi cântăreți ai mei au plecat *dans le fond de la Russie*² și nu se pot întoarce: închipuie-ți ce neplăcut este pentru mine, întrucât cel mai tânăr reușise să pună la punct un mic cor suportabil. Însă preotul, care este acum o pacoste agitată, este încântat și se descurcă de unul singur la toate slujbele, citește, cântă etc. și se distrează de minune... Amuzant este că găzduim în *Palais* un prizonier francez, șoferul lui Ali, care nu este deloc trist din cauza faptului că *daß er sich nicht mehr stellen können*³. Patriotismul lui francez nu mai există, iar el repetă doar: *la guerre, c'est mauvais pour le commerce*⁴!...

Despre Baby⁵ am auzit numai după aproape două săptămâni că era la Madrid, bine, dar numai prin ambasadorul spaniol. Voi primi oare vreodată scrisori? Nu pot înțelege de ce Ducky⁶ nu îți scrie, dacă poate, și de ce nu încearcă să trimită o scrisoare prin intermediul tău?

Pe Sandra⁷ și pe mine ne-au interesat mult scrisoarea ta și comunicatul, pe care ea nu l-a înțeles la început, căci cunoștințele ei de limba franceză încă sunt destul de slabe, *malgré tous les séjours à Nice*⁸. Imaginează-ți că lucrează cu plăcere în spitalul militar, ajutând la mici operații făcute de dr. Floel. Și Friedel⁹ a lucrat din greu multe ore pe zi printre răniți, ajutând doctorii și surorile. Acum avem mulți răniți aici; în urmă cu câteva zile am făcut un *tournee* al acestora, au umplut *Caserne*, câteva școli și o *Fabrik*. Când a sosit ultimul lot, arătau jalnic, murdari, *ausgehungert*¹⁰, dar după două zile, timp în care au fost spălați, hrăniți, tunși și curățați, au început să-și revină. Binéînțeles, am avut câteva cazuri serioase și cam jumătate dintre ei se plimbă prin oraș. Mulți sunt răniți la

¹ Trimișii.

² În fundul Rusiei.

³ Că nu mai poate lupta.

⁴ Războiul este rău pentru comerț.

⁵ Nume de alint pentru Beatrice, infanta Spaniei (1884–1966), sora cea mai mică a reginei Maria.

⁶ Nume de alint pentru Victoria Melita (1876–1936), sora reginei Maria, devenită mare ducesă a Rusiei prin căsătoria cu marele duce Kirill Vladimirovici (anterior a fost căsătorită cu Ernst Louis, mare duce de Hessa, fratele lui Alix, viitoarea împărăteasă a Rusiei).

⁷ Alexandra (1878–1942), sora reginei Maria, devenită prințesă de Hohenlohe-Langenburg prin căsătoria cu prințul Ernst de Hohenlohe-Langenburg.

⁸ În pofida tuturor sejururilor la Nisa.

⁹ Prințul Gottfried (Friedel) de Hohenlohe-Langenburg (1897–1960), fiul Alexandrei și al lui Ernst de Hohenlohe-Langenburg.

¹⁰ Flămânzi.

mâini, le lipsesc niște degete, aceștia, cred, nu vor mai putea lupta din nou, pare ceva neînsemnat, dar nu este așa, și înseamnă că sunt *hors de combat*¹. Au povestit că stăteau în *Laufgräben*² cu pușca în mâini și că astfel se poate explica acest procent enorm de „*Handverwendungen*”³. Cu toții sunt veseli și le place să vorbească, dar nici nu-ți închipui cât de diferite erau dialectele pe care le-am auzit: polonezi, *Schlesier*, *Badenser*, *Elsässer*⁴..., dar Sandra și copiii înțeleg ce vorbesc. Mulți bărbați bărboși din *Landwehr*⁵ și mai ales băieți, unul avea doar 16 ani! Acum avem, în fine, un ofițer în Villa 3, un anume Herr von Wangenheim. Nu ai idee cât de multe dintre cunoștințele noastre au fost ucise, printre acestea oameni în vârstă care s-au înrolat în *Landwehr* și *Landsturm*⁶. Cucerirea Anversului a fost o mare realizare, dar ce greu trebuie să fi fost pentru bietul Albert și soția lui! Ai idee ce fac acum? Nu pot să nu am sentimente germane acum, este îngrozitor să te gândești că împotriva acestei biete țări prospere *la jalousie, l'envie des autres s'est déchaînée*⁷, iar ea se apără în mod eroic. *Das muß man miterlebt haben um ganz zu verstehen*⁸ că este măreață și magnifică. *Alle Kleinlichkeiten verschwinden*⁹, iar germanii au devenit generoși – nu mi-aș fi imaginat niciodată! În timp de pace, *on a toutes les peines du monde de leur soutirer des sous pour les venues de charité*¹⁰, asta mă înfură foarte tare. Dar acum dau, dau, muncesc, trimit o mulțime de lucruri soldaților și oamenilor nefericiți din *Ostpreußen*¹¹, care a fost teribil (de zece ori vai!) devastată de ruși, nu există nici cea mai mică îndoială. Ei pretind că în Galiția s-au comportat cu mai multă blândețe, căci nu voiau să-și strice reputația în rândul populației slave. Cu toate acestea, nu am încredere în știrile austriece, cred că au mâncat mai multă bătaie decât admit.

P.S. Dacă Woodfield¹² o întrebă pe Jolley, trebuie să-i spună că o călătorie de întoarcere este aproape imposibilă acum, îmi este tare milă de ea că și-a lăsat toate lucrurile călduroase aici și nu poate primi salariul. Am primit, de asemenea, o scrisoare de la ea

¹ Scoși din luptă.

² Tranșee.

³ Folosire a mâinii.

⁴ Silezieni, locuitori din Baden, alsacieni.

⁵ Armata națională.

⁶ Armata națională de rezerviști.

⁷ S-a dezlănțuit invidia celorlalți.

⁸ Trebuie să trăiești ca să înțelegi bine.

⁹ Toată răutatea a dispărut.

¹⁰ Este foarte greu să obții bani de la ei pentru operele de caritate.

¹¹ Prusia Orientală.

¹² Nini Woodfield, guvernanta principesei Ileana și a principelui Mircea.